

Demokratian ja osallistumisen edistäminen

Niklas Wilhelmsson
Yksikönpäällikkö
Oikeusministeriö

Demokratian kuva (1)

PL 2 § Kansanvaltaisuus ja oikeusvaltioperiaate

- Valtiovalta Suomessa kuuluu kansalle, jota edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta.
- Kansanvaltaan sisältyy yksilön oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristönsä kehittämiseen.
- Julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia.

PL 14 § 4 mom. Julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon

Demokratian kuva (2)

- Demokratia ja oikeusvaltioperiaate ovat keskeisiä paitsi kansalaisten oikeuksien toteutumisen myös talouden, kasvun ja investointien kannalta. Ne ovat siten myös terveen julkisen talouden edellytyksiä. **Taloudellinen kehitys, ihmisten hyvinvointi ja elämänlaatu** kohoavat tutkimusten mukaan yleensä parhaalle tasolle hyvin toimivissa demokratioissa
- Kun ihminen uskoo vaikutusmahdollisuksiinsa ja tuntee tulevansa kuulleeksi hän kokee myös olevansa yhteisölleen merkityksellinen. Osallistumisella on täten myös positiivisia **vaikutuksia ihmisten hyvinvointiin**
- Kun ihmisiä kuullaan heitä koskevassa päätöksenteossa, heidän siteensä yhteisöön vahvistuvat ja integraatio yhteiskuntaan kasvaa. Osallistumisella on näin ollen myös myönteisiä **vaikutuksia turvallisuuteen**
- Kuuleminen on arvokas tilaisuus hankkia tietoa erilaisten ihmisten elinpiiristä ja elinoloista niiden parhailta asiantuntijoilta. Tutkimusten mukaan **valmistelun laatu paranee**, kun ihmisiä kuullaan

Demokratian kuva (3)

- Pitkäjänteistä päätöksentekoa voidaan vahvistaa ottamalla huomioon tietoa päätösten vaikutuksista, asettamalla vaalikaudet ja puoluerajat ylittäviä toimielimiä ja lisäämällä puntaroivien kansalaiskeskustelujen roolia päätöksenteossa
- Edustuksellisen päätöksenteon rinnalla tarvitaan kansalaisosallistumisen eri muotoja, jotka auttavat päättäjiä tekemään harkittuja ja eri näkökulmat monipuolisesti huomioonottavia päätöksiä
- Osallistumiseen tulee olla tarjolla monia eri kanavia erilaisia demografisia ryhmiä edustavien kansalaisten tavoittamiseksi. Ensisijaista on pitää huolta osallistumiskanavien laadusta. Kansalaisten osallistumisen tulee olla suunnitelmallista, ja osallistumisen on johdettava konkreettisiin seurauksiin

(Lähde Suomen Akatemian tutkimushanke: Palo. <https://paloresearch.fi/>)

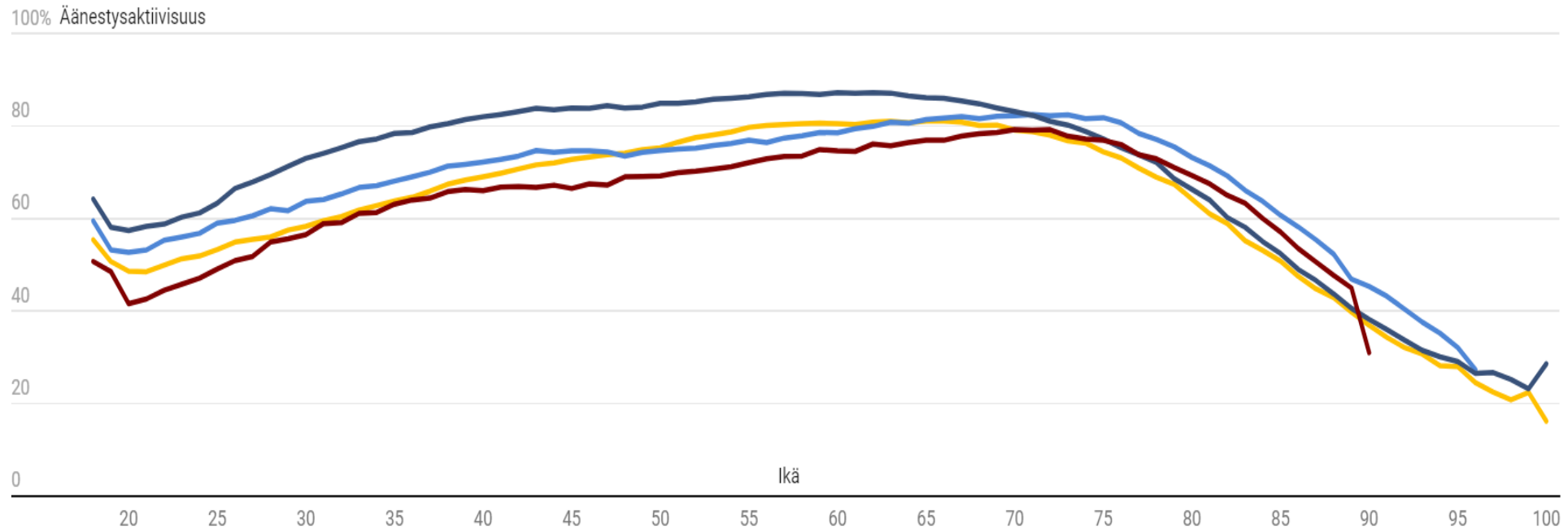
Demokratiaan liittyviä haasteita

- Kansainväliset tutkimuslaitokset ovat raportoineet demokratian haurastumisesta ja autoritaarisuuden noususta viime vuosikymmenen aikana
- Viimeaikaiset kriisit ovat haastaneet demokratioiden toimivuutta
- Venäjän hyökkäys Ukrainaan korostaa demokratian ja sääntöpohjaisen järjestelmän tärkeyttä. EU:ssa on tunnustettu, että demokratia tarvitsee aktiivista puolustamista ja hoitoa
- Suomi sijoittuu demokratiaa ja sen toimivuutta mittaavissa ja vertailevissa tutkimuksissa maailman kärkimaiden joukkoon. [Suomalaisten luottamus toisiinsa ja yhteiskunnan eri toimijoihin](#) on myös kansainvälisessä tarkastelussa korkealla tasolla
- Suomalaisen [demokratian erityisinä haasteina](#) on tutkimuksissa nostettu esille seuraavat trendit: osallistumisen rapautuminen ja eriarvoistumiskehitys; äänestysaktiivisuuden lasku, luottamuksen eriytyminen eri väestöryhmissä, keskustelukulttuurin kärjistyminen, kasvavat kyberuhat, disinformaatio ja informaatiovaikuttaminen, sekä kansalaisyhteiskunnan toimintamahdollisuuksien epävarmuus

Osallistuminen eriytyy

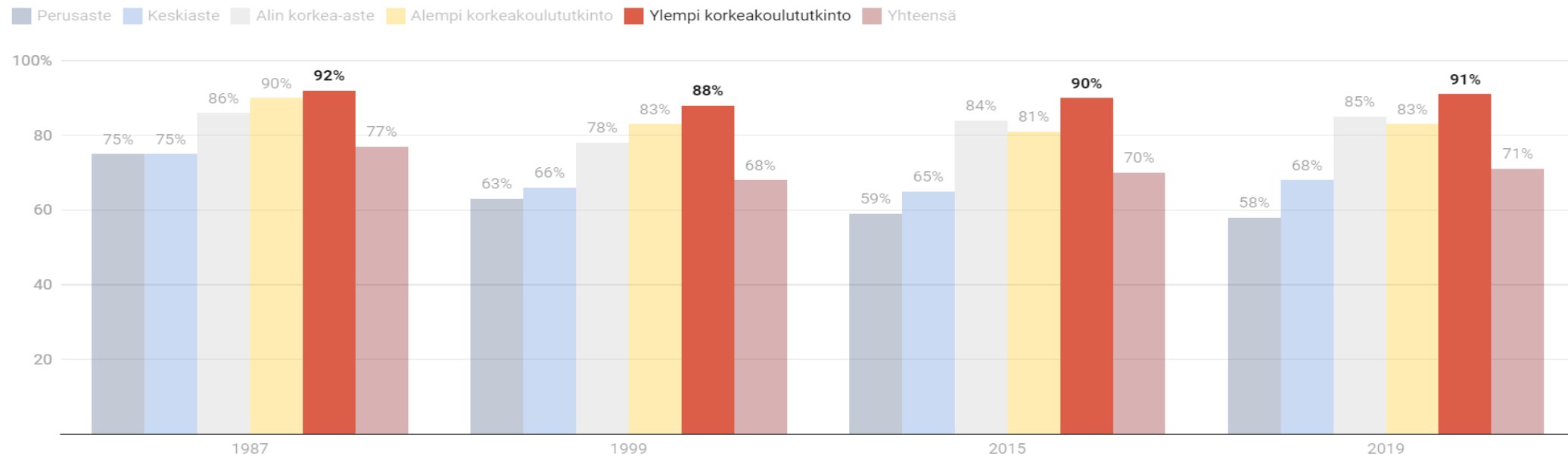
Kuvio 1. Äänestysaktiivisuus 1987, 1999, 2015 ja 2019 eduskuntavaaleissa iän mukaan

— 1987 — 1999 — 2015 — 2019

Created with [Datawrapper](#)

Äänestysaktiivisuus 1987, 1999, 2015 ja 2019 eduskuntavaaleissa koulutuksen mukaan

Väline: [Datawrapper](#)

Hallitusohjelmaehdotukset

- Laaditaan demokration poliittinen toimintaohjelma, jonka tavoitteena on **demokratian kriisinkestävyyden ja osallistumisen pitkäjänteinen kehittäminen (OM HO-kortti 2.5)**. Kyseinen ohjelma sisältäisi kaikki seuraavavilla dioilla esitetyt toimenpiteet
- **Yhdenvertainen mahdollisuus osallistua** ja vaikuttaa yhteiskunnan toimintaan. Tämä voi tapahtua sekä edustuksellisen järjestelmän että muiden osallistumisprosessien kautta
- **Osallisuuden eriytymiskehityksen pysäyttäminen**: toimia kansalaisten äänestysaktiivisuuden edistämiseksi ja osallistumisen lisäämiseksi vaalien välillä
- **Kansalaisten riittävät osallistumisvalmiudet**. Kohdennetaan toimia heikoimmin osallistuviin ja vähiten julkiseen hallintoon luottaviin kansalaisiin
- **Ymmärrettävä kansalaisviestintä ja luottamuksen lisääminen** kansalaisten, julkisen hallinnon ja päätöksentekijöiden välillä

Edustuksellinen demokratia: piilevä äänikynnys suurimmissa ja pienimmissä vaalipiireissä 1962–2019

	1962	1972	1983	1991	2003	2011	2019
Vaalipiirien lukumäärä	14	14	15	14	14	14	12
Keskimääräinen vaalipiirin koko (paikat)	14,2	14,2	14,2	14,2	14,2	14,2	16,6
Piilevä äänikynnys suurimmissa vaalipiireissä (%)	4,8	3,3	2,7	3	2,8	3,6	2,6
Piilevä äänikynnys pienimmissä vaalipiireissä (%)	6,2	7,6	8	8,7	9,8	13,7	8,2

*Vuosien 1972, 1991 ja 2003 piilevät äänikynnykset on laskettu kaavalla **piilevä äänikynnys** = $75\% / (M+1)$, jossa M vastaa vaalipiirin kokoa (Lijphart 1994; Taagepera 1998). Vuoden 2011 piilevä äänikynnys on laskettu keskiarvona Borgin (2012) esittämien äänikynnysten keskiarvoista. Suurimpien vaalipiirien piilevä äänestyskynnys muodostuu Helsingin ja Uudenmaan keskiarvosta. Pienimpien vaalipiirien piilevä äänestyskynnys on kolmen pienimmän vaalipiirin keskiarvo. Ahvenanmaan vaalipiiriä (1 edustaja) ei ole huomioitu laskelmissa. Lähteet: Borg, 2012; Finlex, 2018; Taagepera, 1989, 114; Tilastokeskus, 1974,*

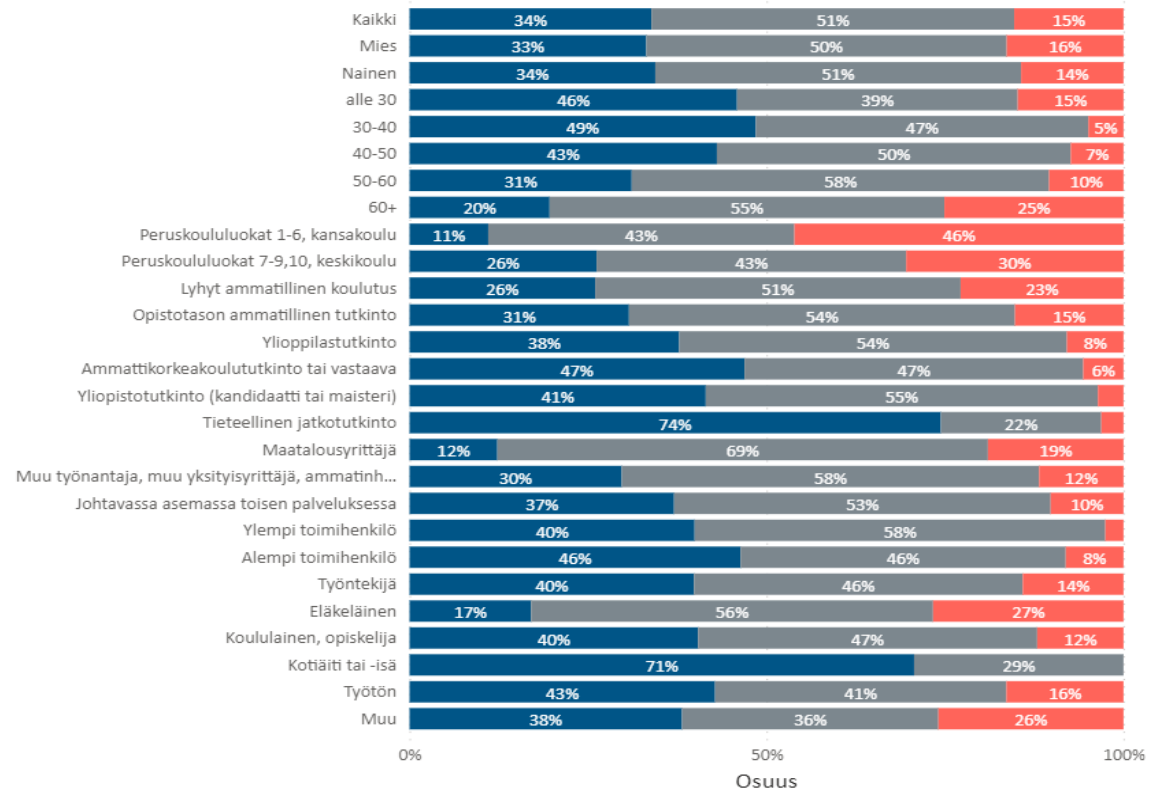
Edustuksellinen demokratia

- Eduskuntavaalien vaalijärjestelmän uudistaminen (OM HO-kortti 2.3, muistio 4.5.2023)
- Vaali- ja puoluerahoituslainsäädännön päivittäminen (HE 254/2022 vp täydennettynä) (OM HO-kortti 2.4)
- Vaalien turvallisuussuunnittelun kehittäminen ja vaalien resilienssin vahvistaminen. Tehdään työtä haitallisen informaatiovaikuttamisen kitkemiseksi (OM HO-kortti 2.8, OM muistio 11.5.2023)

Osallistuminen eri väestöryhmissä

Osallistuminen taustamuuttujittain (Eduskuntavaalitutkimus 2019)

Osallistuminen ● Aktiivinen, osallistuva ● Osallistuva ● Epäaktiivinen, ei osallistuva

Sosioekonomiset ominaisuudet ja kansalaisaloitteiden allekirjoittaminen (%)

Taulukko 21.3. Sosioekonomiset ominaisuudet ja kansalaisaloitteiden allekirjoittaminen (%).

Ominaisuus (n)	En ole allekirjoittanut...		Olen allekirjoittanut...		Yhteensä	Pearson χ^2	Eia
	...enkä alo allekirjoitan	...mutta saattaisin allekirjoittaa	...1-2 kansalaisaloitetta	...vähintään 3 kansalaisaloitetta			
Ikä (1602)							
18-24 (171)	15,3	40,0	38,2	6,5	100		
25-34 (253)	15,5	35,1	39,4	10,0	100		
35-44 (268)	8,3	43,2	41,3	7,2	100		
45-54 (194)	12,4	46,4	35,1	6,2	100	154,45***	0,29
55-64 (318)	25,5	50,6	19,4	4,5	100		
65- (398)	32,1	49,5	16,8	1,5	100		
Sukupuoli (1602)							
Mies (785)	19,6	48,7	27,5	4,2	100		
Nainen (817)	20,3	41,5	31,4	6,8	100	11,36**	0,05
Äidinkieli (1602)							
Suomi (1496)	19,3	44,9	30,2	5,7	100		
Ruotsi (80)	27,8	49,4	20,3	2,5	100	10,86	0,07
Jokin muu kieli (26)	33,3	41,7	16,7	8,3	100		
Koulutus (1598)							
Ei ammattikoulutusta (219)	33,8	44,0	19,4	2,8	100		
Ammattikoulu/-kurssi (383)	24,7	49,2	23,7	2,4	100		
Keskiaste (481)	19,5	43,3	29,1	8,2	100	96,67***	0,22
AMK (240)	15,5	41,8	36,0	6,7	100		
Yliopisto (275)	6,7	46,7	40,4	6,3	100		
Kuntaryhmä (1552)							
Pääkaupunkiseutu (241)	14,6	41,7	38,3	5,4	100		
Kaupunkimainen kunta (872)	17,3	44,7	31,6	6,4	100		
Taajaan asuttu kunta (256)	32,3	44,1	20,5	3,1	100	53,75***	0,17
Maaseutumainen kunta (183)	22,3	53,1	20,7	3,9	100		
Yhteensä	20,0	45,0	29,5	5,5	100		

Osallistumisen tapoja uudistetaan

- Osallistumisen tapoja uudistetaan, demokratiaverkkopalveluita kehitetään

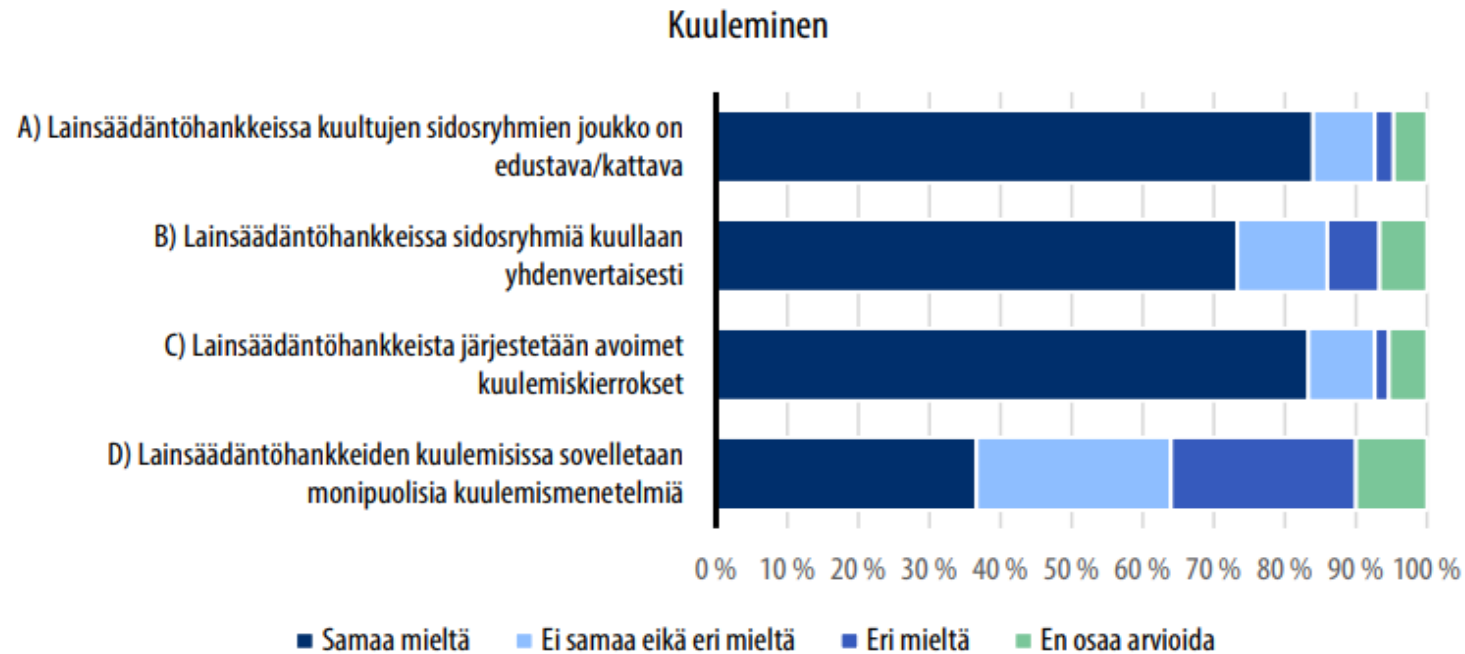
Esimerkiksi kehitetään aloitemenettelyä seuraavasti:

- Parlamentaarisen vaalityöryhmän (2020-2021) linjaukset:
 - EU-kansalaisaloitteen ikärajan laskemiseksi 16 vuoteen.
 - HE 254/2022 vp (eduskunta ei ehtinyt asiaa käsitellä)
 - Kysymystä aloitteiden raukeamisesta olisi syytä tarkastella seuraavan perustuslakiuudistuksen yhteydessä.
 - Uuden kevyemmän aloitemuodon selvittäminen kansalaisaloitteen rinnalle

Avoimuus ja kuuleminen

Lähde: Kohti laadukasta lainvalmistelua. Lainvalmisteluprosessin indikaattorit. VALTIO NEUVOSTON SELVITYS- JA TUTKIMUSTOIMINNAN JULKAISUSARJA 2023:13

Kuvio 19. Kuuleminen (LVB)

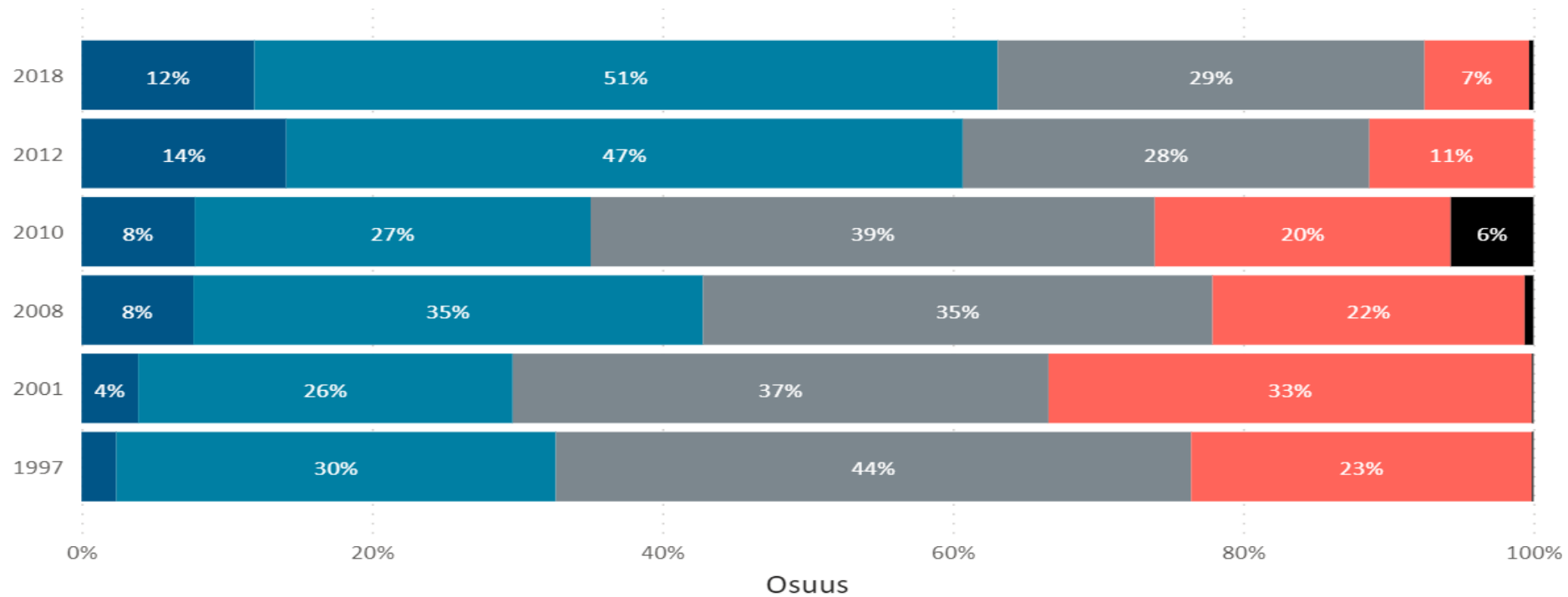

Avoimuus ja kuuleminen

- Avoimuusrekisterin soveltamisalan laajentamista selvitetään ja toimeenpanoa arvioidaan (Eduskunnan lausuma). (OM HO-kortti 2.2)
- Säädösvalmistelun kuulemisohteet uudistetaan, etupainotteinen kuuleminen edistää valmistelutyön avoimuutta ja tehokkuutta
- Sähköinen lausuntomenettely (lausuntopalvelu.fi) uudistetaan (tekninen käyttöikä ja sopimus lopussa).
- Tuetaan nuorille suunnatun Digiraati.fi:n laajamittaista käyttöä yhteistyössä eri viranomaisten, koulujen, järjestöjen ja tutkimuksen kanssa

Nuorten kiinnostus politiikkaa kohtaan (Nuorisobarometri)

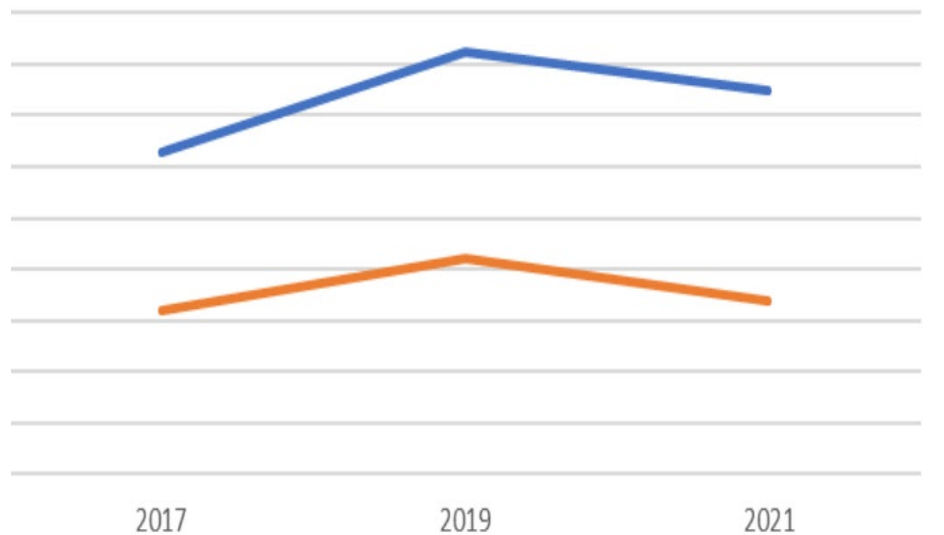
Kiinnostus ● Erittäin kiinnostunut ● Jonkin verran kiinnostunut ● Vain vähän kiinnostunut ● En lainkaan kiinnost... ● En osaa sanoa

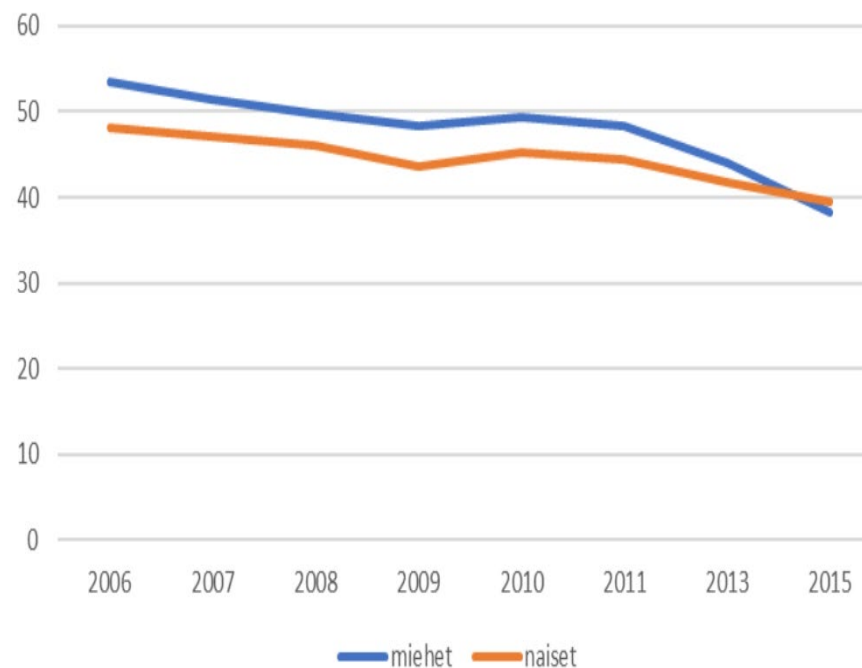
Lähde: nuorisobarometri.tietoanuurista.fi. [Kuinka kiinnostunut olet politiikasta?](#)

Lasten ja nuorten osallistuminen

Hyvät vaikutusmahdollisuudet koulussa,
% 8. ja 9. luokan oppilaista (lähde: THL
Sotkanet.fi)

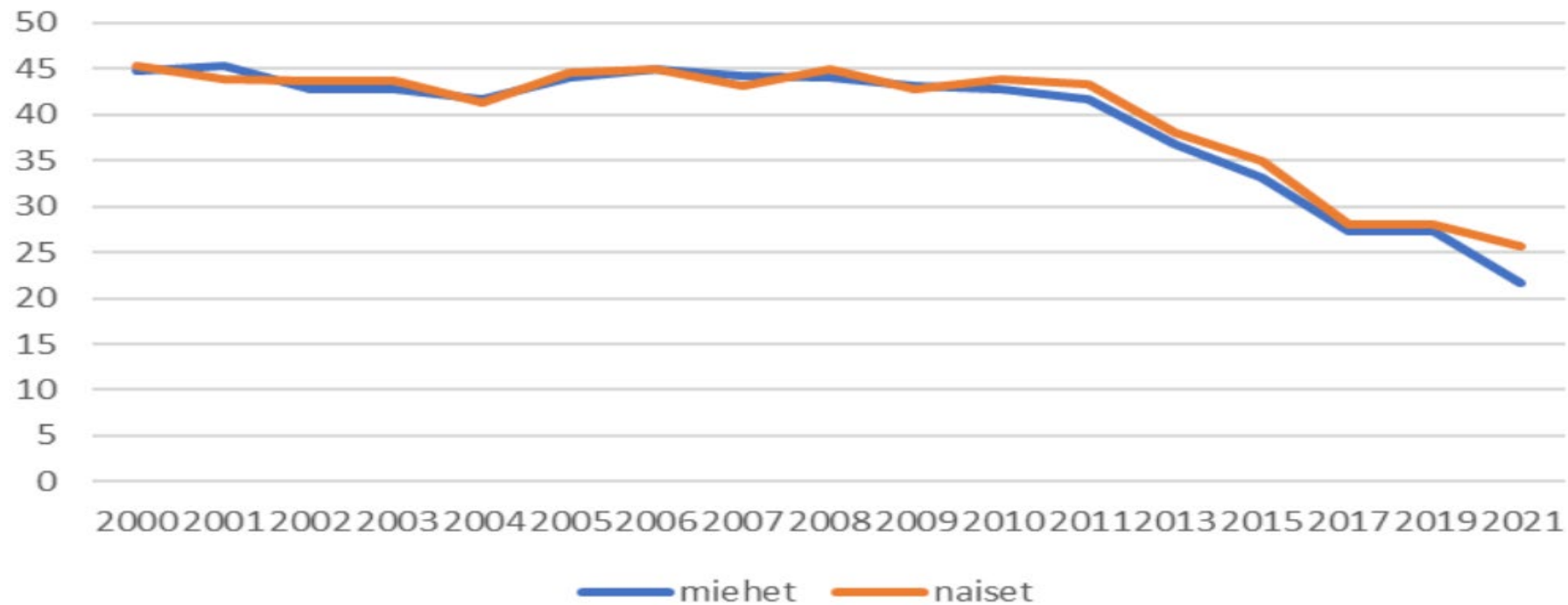

Ei tiedä miten voi vaikuttaa koulun asioihin,
% 8. ja 9. luokan oppilaista (lähde: THL Sotkanet.fi)

Lasten ja nuorten osallistuminen

Opettajat eivät rohkaise mielipiteen ilmaisuun
oppitunnilla,
% 8. ja 9. luokkalaisista
(lähde: THL Sotkanet.fi)

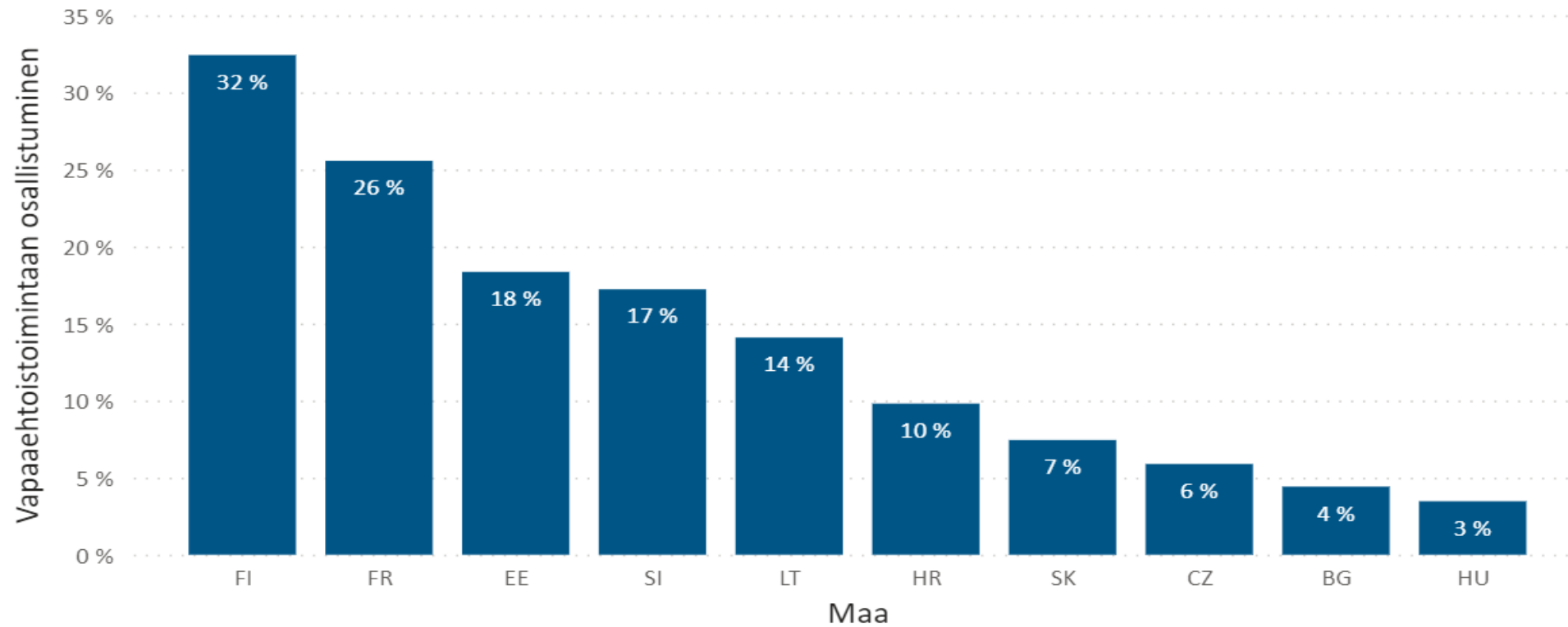
Lasten ja nuorten osallistuminen

- Keskeistä parantaa lasten ja nuorten kokemusta vaikuttamisesta. Tutkimusten mukaan suomalaisten lasten tieto yhteiskunnasta on hyvää, mutta käsitys omista vaikutusmahdollisuuksista heikompaa.
- Lasten ja nuorten osallisuus/kuuleminen parantaa lasten oikeuksien toteutumista. Se myös parantaa päätösten laatua.
- Lapsivaikutusten arviointia ja lasten ja nuorten kuulemista säädösvalmistelussa ja muussa päätöksenteossa tulee kehittää.
- Lisätään edustuksellisten toimielinten, kuten oppilas- tai opiskelijakuntien ja nuorisovaltuustojen inklusiivisuutta ja tuetaan muita heikommassa asemassa olevien lasten ja nuorten mahdollisuuksia kasvaa vaikuttajiksi
- Kokeillaan uudenlaisia, valtakunnallisia osallistumisen ja vaikuttamisen keinoja, kuten lasten ja nuorten kansalaispaneelit ja demokratiadelegaatit

Demokratiataitojen vahvistaminen

- Vahvistetaan kaikkien ikä- ja väestöryhmien demokratiataitoja osallistumisen eriarvoistumisen sekä yhteiskunnallisten uhkien, kuten disinformaation torjumiseksi
- Laaditaan demokratiakasvatuksen kansallisen tason linjaukset ja vahvistetaan demokratiakasvatuksen kansallisen kehittämisen koordinoitua ja seuranta
- Kehitetään ja levitetään demokratiakasvatuksen hyviä käytäntöjä valtakunnallisesti varhaiskasvatuksessa, kaikilla kouluasteilla, vapaassa sivistystyössä ja kotoutumiskoulutuksessa
- Tuotetaan ajantasaisia, selko- ja monikielisiä ja saavutettavia demokratia ja medialukutaitoa käsitteleviä oppimateriaaleja eri kohderyhmille
- Vahvistetaan opetushenkilöstön osaamistasoa demokratiaan ja medialukutaitoon liittyvien teemojen käsittelyssä

Vapaaehtoistoimintaan osallistuminen maittain 2020

Lähde: europeansocialsurvey.org. [European Social Survey: ESS Data Portal](https://europeansocialsurvey.org/).

Kansalaisyhteiskunnan toimintamahdollisuudet (OM HO-kortti 2.1)

- Elinvoimaisella kansalaisyhteiskunnalla on demokratiassa monia rooleja. Kriisioloissa havaittu merkitys yhteiskunnan resilienssin kannalta

Valmistellaan kansalaisjärjestöstrategia, jonka puitteessa:

- Kevennetään järjestö- ja vapaaehtoistoimintaa koskevaa ylimääräistä säätelyä
- Selvitetään mahdollisuuksia kehittää kansalaisjärjestöjen omaa varainhankintaa
- Parannetaan hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan vuorovaikutusta

Liite: oikeusministeriön demokratiaan ja vaaleihin liittyvät tehtävät (DVY)

Oikeusministeriön työjärjestyksen mukaan (595/2019)

Demokratia- ja julkisoikeusosaston tehtävänä on: ...3) edistää ja seurata vaali- ja muiden osallistumisoikeuksien toteutumista sekä kansalaisvaikuttamisen yleisiä edellytyksiä... 9) huolehtia vaalilaissa (714/1998), menettelystä neuvoa-antavissa kansanäänestyksissä annetussa laissa (571/1987) ja ehdokkaan vaalirahoituksesta annetussa laissa (273/2009) oikeusministeriölle säädetyistä tehtävistä; 10) huolehtia puoluelaisissa (10/1969) oikeusministeriölle säädetyistä tehtävistä;

Liite: oikeusministeriön demokratiaan ja vaaleihin liittyvät tehtävät (DVY)

- Ylin vaaliviranomainen, vaalien budjetointi, vaaliohjeiden valmistelu, VAT -ohjeiden valmistelu, vaaliviranomaisten koulutus ja opastus, vaalit.fi-sivusto (n. 0.5 miljoona kävijää vaalien alla), vaalitiedotus
- Vaalitietojärjestelmän ylläpitäminen ja ohjeistaminen (VAT) sekä siihen liittyvä uudistamishanke. Uusi VAT valmistuu 2027
- Vaalijärjestelmän ja menettelyiden kehittäminen
- Vaalien turvallisuus ja siihen liittyvä varautumistyö
- Vaaleihin liittyvä EU-yhteistyö (Euroopan vaaliyhteistyöverkosto ECNE) ja kv. yhteistyö
- Puoluerekisterin ja puoluerekisteri.fi-palvelun ylläpitäminen ja siihen liittyvät hallinnolliset tehtävät, sekä EU:n puolueviranomaisten yhteistyöryhmä
- Ehdokkaan vaalirahoituksesta annetussa laissa (273/2009) oikeusministeriölle säädetyt tehtävät

Liite: oikeusministeriön demokratiaan ja vaaleihin liittyvät tehtävät (DVY)

- Kansalaisaloitelaissa säädetyt tehtävät. Kansalaisaloitelainsäädännöstä vastaaminen, kansalaisaloitteisiin liittyvä neuvonta, aloitteiden käsittely ja hyväksyminen julkaistavaksi sekä kansalaisaloite.fi- palvelun ylläpitäminen ja kehittäminen. Kansalaisaloite.fi:ssä n. 5.1 miljoonaa kävijä krt./vuosi
- EU-kansalaisaloitetta koskeva Suomen yhteyspiste. EU:n kansalaisaloitetyöryhmä
- Kuntalaisaloite.fi-palvelun ylläpitäminen, kehittäminen, neuvonta ja asiakaspalvelu (0.3 miljoona kävijä krt./vuosi) Hyvinvointialue.fi -palvelun rakentaminen (valmistuu syksyllä 2023), palvelun ylläpitäminen, kehittäminen, neuvonta ja asiakaspalvelu
- Huolehtia menettelystä neuvoa-antavissa kansanäänestyksissä annetussa laissa (571/1987) liittyvistä tehtävistä valtiollisissa, hyvinvointialueen ja kunnallisissa kansanäänestyksissä
- Säädosvalmistelun kuulemisen kehittäminen, ohjeistus (säädosvalmistelun kuulemisohje) ja koulutus, sekä sähköisen lausuntomenettelyn (lausuntopalvelu.fi) ylläpitäminen ja neuvonta (käyttäjäorganisaatiot 8094). Sähköisten kuulemispalveluiden ylläpitäminen (otakantaa.fi; digiraati.fi)

Liite: oikeusministeriön demokratiaan ja vaaleihin liittyvät tehtävät (DVY)

Lainvalmistelu: vaali- ja puoluelainsäädäntö, vaali- ja puoluerahoituslainsäädäntö, kansalaisaloitelaki, laki menettelystä kunnallisissa ja hyvinvointialueen kansaaänestyksessä, avoimuusrekisterilainsäädäntö

Muihin osallistumisoikeuksiin ja järjestelmiin liittyvään lainvalmisteluun osallistuminen

Politikkatyö: demokratiapolitiikka ja kansainvälinen demokratiayhteistyö (mm. EN, OECD, IDEA, CoD yhteistyössä UM:n kanssa)

EU -valmistelu ja siihen liittyvä kansallinen lainvalmistelu

Tällä hetkellä vireillä: poliittisen mainonnan avoimuutta koskeva asetusta, EU:n paikallisvaalidirektiivi ja EP-vaalidirektiivi, EU:n puolueasetuksen muutos, ylikansallisia yhdistyksiä koskeva direktiivi ja lobbausta koskeva direktiivi, sekä erinäisiä soft law hankkeita (EDAP jatko, Komission esitys tulee kesäkuussa).

Neuvottelukunnat: KANE, ETNO, YRT

niklas.wilhelmsson@gov.fi

OIKEUSMINISTERIÖ

www.oikeusministerio.fi

Facebook: facebook.com/oikeusministerio

Twitter: [@oikeusmin](https://twitter.com/oikeusmin)

Käyntiosoite: Eteläesplanadi 10, Helsinki

Postiosoite: PL 25, 00023 Valtioneuvosto

Vaihde: 029 516 001